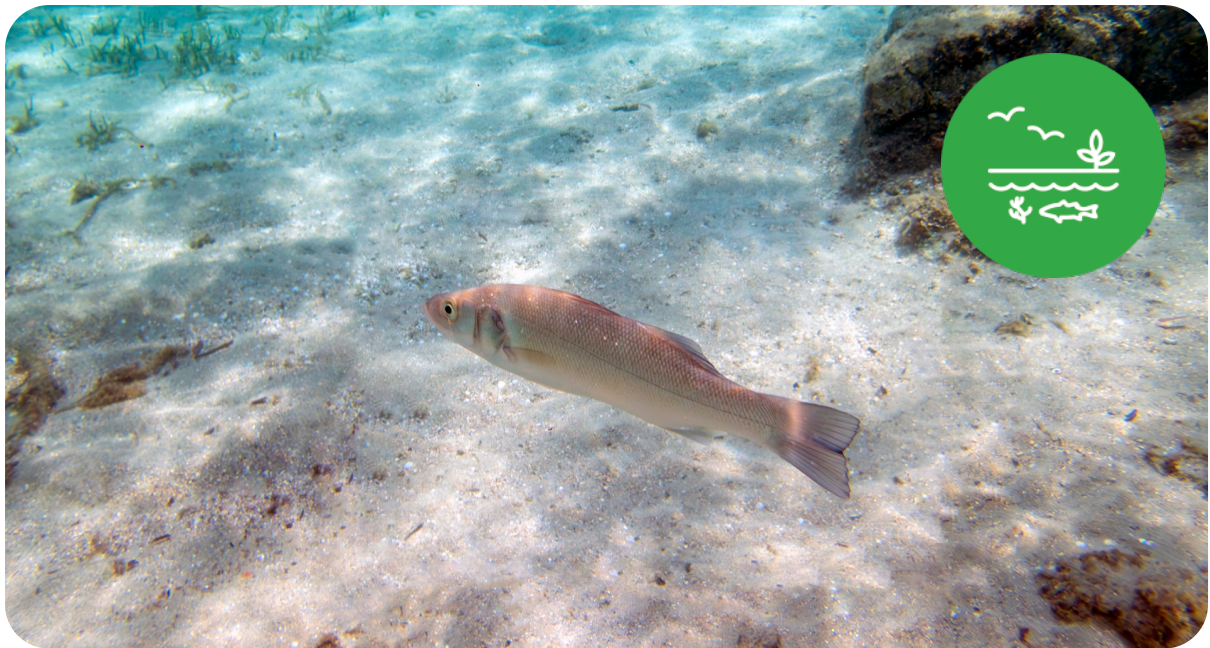

DELTA21: NATUUR ALS FUNDAMENT

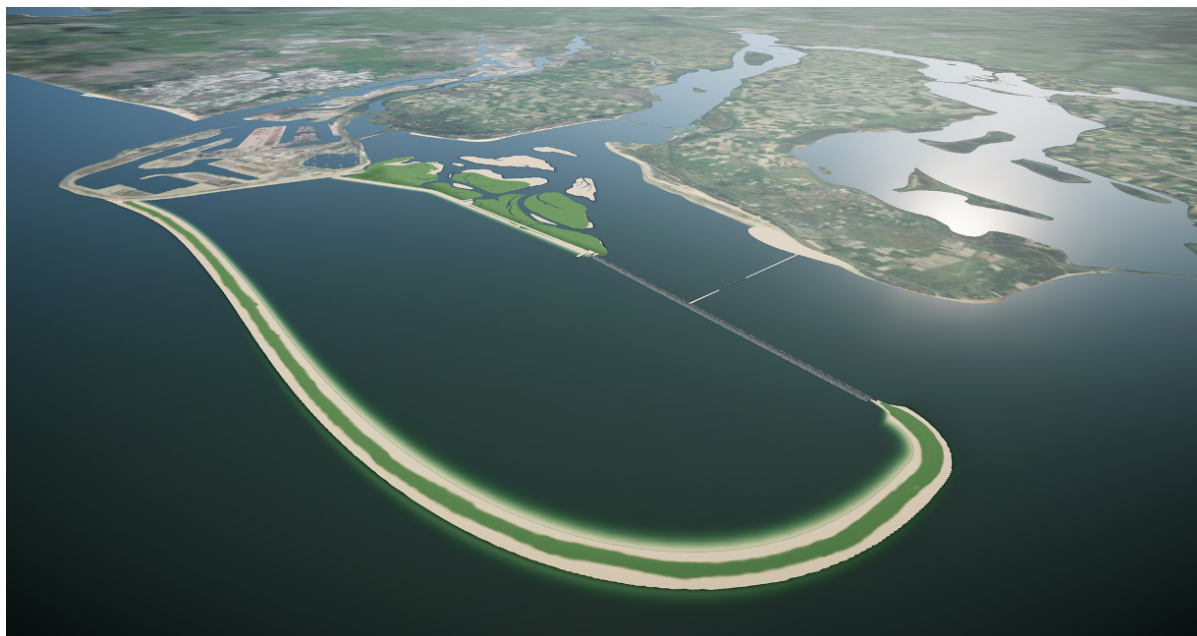
Natuurlijke dynamiek als basis voor een veilige en vitale delta

POSITION PAPER NATUUR

OVER DELTA21

Delta21 is een grootschalig nature-based systeem voor de Zuidwestelijke Delta: een slim samenspel van water, zand en watertechnologie met als kern een valmeer van 50 km². Het systeem verbindt vier uitdagingen in één integrale aanpak: waterveiligheid, energieopslag, natuurherstel en regionale ontwikkeling. Daarmee transformeert Delta21 een urgente klimaatopgave in een kans voor de regio: veiliger, duurzamer en economisch sterker. Dit position paper gaat dieper in op de pijler **natuur**. Vind ook de andere position papers over regionale ontwikkeling, waterveiligheid en energie in [het kenniscentrum](#).

Impressie van het Delta21-systeem in de Zuidwestelijke Delta, met het valmeer, turbines en getijmeer.

EXECUTIVE SUMMARY

Delta21 is in de kern een natuurherstelproject. Een initiatief dat de Zuidwestelijke Delta tot leven brengt en tegelijk met één integrale oplossing drie urgente opgaven aanpakt: waterveiligheid voor zee en rivier, energie-onafhankelijkheid, en regionale ontwikkeling. Gefundeerd op eeuwen Nederlandse waterbouwkennis, gecombineerd met de innovatiekracht van nu.

De kern is een valmeer: een waterbekken dat fungeert als natuurlijke batterij. Visvriendelijke pompturbines verplaatsen water tussen het meer en de Noordzee en vormen zo een waterkracht batterij die energie opslaat bij een overschot aan wind- en zonne-energie en teruglevert bij een tekort. Deze turbines werken tegelijk als waterkering tegen hoogwater en gemaal om overtollig rivierwater af te voeren. Naast het valmeer ontstaat een getijmeer waar zout en zoet water zich mengen en ruimte ontstaat voor unieke natuurontwikkeling.

Natuur is geen randvoorwaarde, maar het ontwerpprincipe. De opbrengst van de energieopslag maakt ecologisch herstel financieel mogelijk, en in de coöperatieve structuur krijgt de natuur een formele stem. Niet als symbool, maar als governance-principe.

De urgentie is groot. Nederland moet vóór september 2026 een concept Nationaal Natuurplan indienen bij de Europese Commissie. Delta21 verdient daarin een plek als voorbeeldproject voor wat Europa beoogt: ecologisch herstel, energieopslag en waterveiligheid in één. Nergens ter wereld wordt dit op deze schaal ontwikkeld. Nederland kan hier opnieuw de leidende rol pakken en bewijzen dat een delta niet alleen veilig, maar ook een bron van duurzame energie en nieuw leven kan zijn.

Strategisch sluit Delta21 naadloos aan bij de Europese Natuurherstelverordening. Die integratie is ook financieel en bestuurlijk verankerd: de opbrengst van de energieopslag maakt ecologisch herstel mogelijk, en in de coöperatieve structuur krijgt de natuur een formele stem in de besluitvorming. Dat

vraagt wel om actie: zet Delta21 op de agenda en maak van dit project het bewijs dat Nederland zijn delta toekomstbestendig maakt.

1. EEN ANDERE MANIER VAN KIJKEN

Natuur als ontwerper

De natuur in de delta staat onder druk, ook daar hebben we iets op te lossen. Het verschil tussen een traditioneel infrastructuurproject en een “nature-based solution” zit niet alleen in de techniek. Het zit in de vraag die je stelt aan het begin. Bij een traditioneel delta project luidt die vraag: hoe houden we water in bedwang? Bij Delta21 is de vraag: hoe kunnen we samen met de natuur ons energievraagstuk en onze klimaatopgave oplossen? Dat verandert alles: van de vorm van de waterkeringen tot de keuze van materialen, van de manier waarop water stroomt tot de wijze waarop vismigratie wordt gefaciliteerd. Het is een ontwerpprincipe. Geen toevoeging achteraf.

Delta21 bouwt met wat er al is in de natuur: water en zwaartekracht. Dat is nature-based in de meest letterlijke zin. Zonder gevaarlijk afval. Onuitputtelijk beschikbaar. Geen kritieke grondstoffen, geen ketenafhankelijkheden van lithium of kobalt.

De delta onder druk

Verbroken verbinding tussen rivier en zee.

Een estuarium is de plek waar rivier en zee samenkomen: dynamisch, vol zandbanken en getijdenritmiek. Trekvisen paaien hier, jonge vissen groeien hierop en paling trekt er doorheen. Het is de schakelplek tussen zoet en zout.

Nederland heeft deze biotoop grotendeels verloren door de Deltawerken en afsluiting van het Haringvliet. De sluizen verbraken de vrije verbinding tussen rivier en zee: trekvisen als zalm, steur en paling verloren hun migratieroutes, paaigebieden vielen droog en de rijke voedselketen die het estuarium in stand hield, stortte in. Roofvogels als de zeearend die afhankelijk zijn van een gezonde visstand, verdwenen uit het gebied. Het kierbesluit werkt nauwelijks, want de vissen kunnen er simpelweg niet doorheen.

Verzanding van de Voordelta.

Door veranderde stromingen vindt grootschalige verzanding plaats die habitats zoals oesterbanken en zeegrasvelden verstikt. Zonder actieve sturing verslechtert dit systeem verder. Een stille, achteruitgang onderwater die vrijwel onzichtbaar blijft.

Stikstofdruk als regionale vergrendeling.

De kwetsbare duingebieden in de regio lijden onder te hoge stikstofdepositie. Dit vergrendelt de vergunningverlening voor vrijwel alle ruimtelijke ontwikkelingen in de regio.

De oplossingsrichting

Delta21 biedt op alle fronten een antwoord en creëert daarmee drie nieuwe natuurgebieden, elk met een eigen karakter.

Het getijmeer herstelt de zoet-zoutdynamiek en geeft trekvisen een natuurlijk overgangs-gebied tussen Noordzee en rivieren. Dit brakwatergebied van 50 km² biedt leefruimte aan een grote diversiteit aan flora en fauna die specifiek afhankelijk is van dit overgangsklimaat.

De zachte zeewering ontstaat doordat Delta21 de verzanding van de Voordelta aanpakt. Op de buitenzijde van het valmeer vormt zich een dynamische duinstrook: een zachte zeewering die tegelijk leefgebied biedt voor kust- en trekvogels en ruimte maakt voor een nieuw kustgebied.

Het valmeer zelf is geen industrieel bekken maar een groot open watergebied: er ontstaat een oeverzone met kansen voor watervogels, vissen en oevervegetatie. En doordat gascentrales op de Maasvlakte minder vaak hoeven te draaien als piekstroombron, daalt de stikstofdepositie structureel wat de vergunningverlening voor het hele gebied ontgrendelt.

Dat is wat Delta21 onderscheidt: het is geen energie- of waterveiligheidsproject met natuurcompensatie, maar een delpoject waarbij alles samenkomt.

2. NATUUR EERST: IN ONTWERP EN STRATEGIE

Delta21 pakt deze problemen in samenhang aan, met natuur als het principe dat alle opgaven met elkaar verbindt.

Natuur is de lens

Delta21 kent een aantal belangrijke pijlers zoals waterveiligheid en energieopslag waarbij natuur geen pijler is naast andere pijlers. Natuur is het principe waarmee alle andere opgaven worden benaderd. Het is de lens in plaats van het onderwerp. Dat heeft ook een strategische reden.

Vergunningverlening draait niet om financiële opbrengst, maar om stikstof, Natura 2000-compensatie en de garantie dat er per saldo meer natuur ontstaat. Natuur centraal stellen is niet alleen een principe. Het is de spil waar een succesvol vergunningtraject om draait. En die vergunning wordt verleend op basis van ecologische kwaliteit, niet op basis van rendementcijfers.

De waarde van natuur

Natuur heeft meerdere soorten waarde die niet altijd in een businesscase passen, maar die wel degelijk meetellen: de intrinsieke waarde van natuur als doel op zichzelf, de economische waarde van gezonde ecosystemen, de beschermende waarde als klimaatbuffer, recreatieve en schoonheidswaarde voor omwonenden en bezoekers, en de kenniswaarde voor wetenschappers die hier onderzoek kunnen doen.

En stel dat het niet helemaal lukt. Dan is het pad om dit te bewandelen, deze samenwerking, dit leerproces, al ontzettend waardevol. In vergelijking met wat we kunnen verliezen als we niets doen, is de investering in kennis en herstel eigenlijk klein geld.

Signaaldieren en vismigratie als maatstaf voor succes

Delta21 werkt met het principe van signaaldieren. Om te weten of een ecosysteem herstelt, kijk je naar de soorten aan de top van de voedselketen. Als de zeearend terugkeert in de zuidwestelijke delta, weet je dat de hele keten eronder klopt: van insecten tot vis en van vis tot roofvogels. Dat is tastbaarder dan welke biodiversiteitsscore ook.

Maar het begint bij de vissen. Vismigratie is de levensader van het estuarium: zalm, forel, paling en spiering die weer vrij tussen Noordzee en rivieren kunnen zwemmen. Delta21 herstelt die brakwaterverbinding en met de vissen keert de rest terug.

Tegelijkertijd vraagt monitoring om eerlijkheid: je weet wat je hebt, maar niet altijd wat je terugkrijgt. Adaptief beheer (waarnemen, leren, bijsturen) is een onlosmakelijk onderdeel van de aanpak.

3. SAMENWERKING ALS WERKWIJZE

Een ander soort project

Bij waterveiligheid en energie zijn de opgave en de oplossingsrichting helder: er zijn business cases, technische berekeningen en beleidskaders. Bij natuur is dat anders. Hier moet de ontwikkeling werkelijk in samenwerking plaatsvinden: met kennisinstellingen, met natuurorganisaties, met omwonenden. Niet omdat het moet, maar omdat het de enige manier is om tot een gedragen en ecologisch verantwoord resultaat te komen. De natuur laat zich niet plannen; ze vraagt om samenwerking en ruimte.

Kwetsbaarheid als kracht

Er zijn dingen die we nog niet weten: zandverplaatsingen, zeestromen, de reactie van vispopulaties. Dit laat zich niet volledig voorspellen, en eerlijkheid daarover is geen zwakte; het is de voorwaarde voor vertrouwen. De Marker Wadden bewijst het: eens een "dode plas", nu een van de rijkste gebieden aan vogelsoorten van Noordwest-Europa. Dat is het bewijsmateriaal waarop Delta21 bouwt.

Belangrijke samenwerkingspartners

Samenwerkingen zijn essentieel. In de eerste plaats de lokale en regionale Natuur- en Milieufederaties, die geworteld zijn in de regio en de lokale ecologische kennis inbrengen. Daarnaast

kennisinstellingen zoals Wageningen University & Research, voor monitoring, materiaalonderzoek en de leerprocessen rondom zout-zoet dynamiek en vismigratie.

We nodigen graag natuurorganisaties uit om met ons mee te denken, zoals De Waddenacademie voor specifieke expertise in over zoet-zout overgangen en ARK Rewilding Nederland vanwege haar ervaring met grootschalig ecologisch herstel. Naast een bredere groep groene organisaties (de Groene 11, Natuurmonumenten en vergelijkbare netwerken) over de vormgeving van de natuur in de coöperatie. De beste uitkomst ontstaat in gesprek met degenen die de delta kennen en haar willen laten herleven.

4. DE STEM VAN DE NATUUR IN DE COÖPERATIE

Geloofwaardigheid vraagt structuur

Natuurorganisaties zijn terecht kritisch op projecten die natuur als communicatiemiddel gebruiken. Wie waarborgt dat de beloften worden nagekomen? Wie heeft er werkelijk iets te zeggen als het ingewikkeld wordt?

De coöperatieve vorm is daarvoor het juiste fundament: in een coöperatie is winst niet het belangrijkste doel. Meerdere belangen worden meegewogen, natuur, regio en toekomstige generaties wegen gelijkwaardig: mee.

Dat kan concreet worden gemaakt door aansluiting te zoeken bij het concept van de 'stem van de natuur' vergelijkbaar met gewerkt wordt aan de Waddenzee als rechtspersoon. In de coöperatie van Delta21 gaat natuur een formele stem krijgen: niet als metafoor, maar als governance-principe.

"Er is een stem die geen woorden gebruikt. Luister." Dichter Rumi (aangehaald door Katinka Abbenbroek - Directeur Springtij).

De coöperatie als uitnodiging om mee te bouwen

De coöperatieve structuur van Delta21 is een uitnodiging aan iedereen die gelooft dat grote opgaven om gedeeld eigenaarschap vragen. In een coöperatie telt wat het project oplevert voor de delta, de regio en volgende generaties, en pas daarna het financiële rendement.

5. WAT ER NODIG IS

Een beleidskader voor systeemwinst

De huidige wet- en regelgeving rond Natura 2000 kijkt naar lokale effecten. Dat is begrijpelijk vanuit de beschermingslogica van de EU. Maar het biedt onvoldoende ruimte om projecten te beoordelen die op systeemniveau aanzienlijke ecologische winst opleveren, ook als er lokaal mogelijk negatieve effecten zijn.

Eerlijkheid is hier op zijn plaats: Delta21 is een grote ingreep in een kwetsbaar systeem. Lokaal kunnen effecten optreden die op korte termijn pijn doen voor bepaalde habitats, voor bestaande gebruikers van het gebied, voor de vergunningstrajecten. Dat valt niet weg te redeneren. Maar de redenering achter Delta21 is dat stilstaan geen optie is. De huidige situatie verslechtert. Een weloverwogen ingreep, uitgevoerd met oog voor wat er al is, levert op termijn aantoonbaar meer op dan de geleidelijke achteruitgang die nu gaande is.

Eerlijkheid hoort daarbij: Delta21 is een grote ingreep. Lokaal kunnen effecten optreden die op korte termijn pijn doen. Maar stilstaan is geen optie, want de huidige situatie verslechtert. We werken met adaptief beheer: waarnemen, leren, bijsturen. Dankzij die open houding wordt het een weloverwogen ingreep met meer positieve impact voor de natuur.

Als Delta21 kan aantonen dat herstel van de delta per saldo meer natuur oplevert dan er nu is, moet er een afwegingskader zijn om dat mee te wegen. Dat kader ontbreekt nog. Het ontwikkelen ervan is een gedeelde beleidsopgave voor IenW, LVVN en KGG.

De Europese Natuurherstelverordening (van kracht sinds augustus 2024) biedt concrete haakjes: energieopslagprojecten krijgen een hogere status van openbaar belang (Artikel 6), lidstaten zijn verplicht barrières in rivierverbindingen weg te nemen (Artikel 9), en herstel en hernieuwbare energie mogen expliciet worden gecombineerd (Overweging 68). Nederland moet vóór september 2026 een

concept Nationaal Natuurplan indienen; een strategisch moment om Delta21 als voorbeeldproject te positioneren.

Een bijkomend voordeel dat in dit kader meetelt: door Delta21 hoeven gascentrales op de Maasvlakte minder vaak te draaien als bron voorpiekstroom, wat de stikstofdepositie in omliggende Natura 2000-gebieden verlaagt. Vergunningverlening wordt daarmee niet alleen ecologisch, maar ook stikstoftechnisch ondersteund.

Nationaal Park “Voornse Wadden”

Een concrete ambitie die voortkomt uit de combinatie van ecologisch herstel en regionale ontwikkeling, is de realisatie van een Nationaal Park Voornse Wadden. Die status biedt betere bescherming van de te ontwikkelen natuur, recreatieve meerwaarde met een educatief bezoekerscentrum, en een betekenisvol perspectief voor de lokale economie van Voorne aan Zee en Goeree-Overflakkee. Het geeft ook lokale overheden een concreet haakje om zich aan het project te verbinden. De suggestie ‘Voornse Wadden’ refereert tegelijk aan de waddennatuur die Nederland elders al kent, en aan de ambitie om ook in de Voordelta die dynamische rijkdom terug te brengen.

Sectoroverstijgende aansturing

Delta21 raakt naast natuur tegelijk aan water, energie en regionale economie. Daarom vraagt dit om sectoroverstijgende aansturing. Dat betekent niet één ministerie, maar een integrale samenwerking tussen meerdere ministeries (IenW, LNVN, KGG), de betrokken gemeenten en de provincie. Bewindspersonen en bestuurders die het verhaal willen dragen, zijn geen lobbydoel maar een voorwaarde voor voortgang.

Kennisopbouw als onderdeel van het project

De leerprocessen die bij Delta21 horen, over materialen, zout-zoet dynamiek, vismigratie in pompinstallaties, monitoring van signaaldieren, zijn niet bijzaak. Ze zijn onderdeel van de waardecreatie en exporteerbare kennis: wereldwijd staan tientallen delta's voor vergelijkbare opgaven. Vanuit de opbrengsten van de energiemarkt worden onderzoeks- en ontwikkelgelden vrijgemaakt om deze kennis over nature-based solutions systematisch op te bouwen. Samen met toonaangevende kennisinstellingen, zoals de WUR, kan Nederland hier een leidende internationale positie innemen.

6. CONCLUSIE

Delta21 is een uitnodiging om anders te kijken. Niet natuur versus economie, niet bescherming versus ontwikkeling, maar een werkwijze waarbij deze doelen elkaar versterken, verankerd in een coöperatieve werkwijze. Dat vraagt om samenwerking in plaats van overtuigen, eerlijkheid over onzekerheid, en een sectoroverstijgende bestuurlijke structuur.

Delta21 laat zien dat natuur en economie geen tegenpolen zijn. Een deltanatuurproject dat zichzelf financiert via duurzame energieopbrengsten, én Nederland op de lange termijn beschermt tegen stijgende zeespiegels: dat is geen kostenpost, maar een investering met meervoudig rendement. Voor de delta, voor de energietransitie en klimaatverandering, en voor alle generaties die na ons komen.

7. AANBEVELINGEN

Delta21 beveelt aan:

- Initieer de ontwikkeling van een nationaal afwegingskader waarmee ecologische systeemwinst kan worden meegewogen bij vergunningsverlening onder Natura 2000.
- Organiseer sectoroverstijgende beleidsafstemming tussen IenW, LVVN en KGG, zodat de integrale aard van initiatieven zoals Delta21 ook bestuurlijk wordt weerspiegeld.
- Bouw het kennisleertraject met toonaangevende kennisinstututen uit als volwaardig projectonderdeel: monitoring, adaptief beheer en kennisdeling zijn onderdeel van de waardecreatie, niet bijzaak.
- Positioneer Delta21 in het Nationaal Natuurplan (deadline september 2026) en benut de haakjes in de Europese Natuurherstelverordening (Artikel 6, 9 en Overweging 68).
- Verken de haalbaarheid van Nationaal Park Voornse Wadden en betrek lokale overheden (Voorne aan Zee, Goeree-Overflakkee) actief.
- Organiseer samenwerkingssessies tussen bestuurders, natuurorganisaties, kennisinstututen en lokale organisaties om tot een gedragen natuurlijke koers te komen.